

Sluttrapport fra prosjektet:

Miljøråd til gårdbrukere i Vannområde Leira - Nitelva, 2014

Stine Marie Vandsemb, Romerike Landbruksrådgiving

Heidi A. Grønsten og Anne-Grete Buseth Blankenberg, Bioforsk Jord og miljø

Hvam/Ås, 24. november 2014



Forord

Prosjektet ”Miljøråd til gårdbrukere i Vannområde Leira - Nitelva, 2014” er gjennomført som et samarbeidsprosjekt mellom Romerike landbruksrådgiving og Bioforsk Jord og miljø med finansiering fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus og Vannområde Leira og Nitelva. I tillegg har landbrukskontor og bondelag i berørte kommuner vært samarbeidspartnere.

Hensikten med prosjektet var å få økt gjennomføringsgrad av miljøtiltak i vassdragene, for å kunne oppnå god økologisk og kjemisk vannkvalitet i landbrukspåvirkede vannforekomster i vannområdet. Målet har vært å gi relevant miljørådgivning til gårdbrukere innenfor vannområdet, og gi god veiledning om rett miljøtiltak på rett plass.

Prosjektleder har vært Stine Marie Vandsemb ved Romerike landbruksrådgiving. Marit Sophie Berger og Jan Stabbetorp fra Romerike landbruksrådgiving har også bidratt til å få gjennomført prosjektet og særlig grupperådene. Heidi A. Grønsten, Anne-Grete Buseth Blankenberg, Atle Hauge og Anne Falck Øgaard fra Bioforsk Jord og miljø var ansvarlig for faginnleggene på de ulike temamøtene.

Vi takker for et godt samarbeid fra alle parter.

Hvam, 12. november 2014

Stine Marie Vandsemb, prosjektleder

Jan Stabbetorp, daglig leder Romerike Landbruksrådgiving

Forsidefoto: Romerike Landbruksrådgiving. Fjellstadeika 600 år gammel, her skal eventyrfortelleren Peter Christen Asbjørnsen ha fridd til datter på garden.

Innhold

FORORD	1
SAMMENDRAG	3
1 INNLEDNING	4
2 MÅL OG RAMMER FOR PROSJEKTET	4
2.1 Bakgrunn	4
2.2 Mål	4
3 PROSJEKTGJENNOMFØRING	4
3.1 Organisering	4
3.2 Planlagte aktiviteter	5
3.3 Gjennomføring og bruk av kunnskapsbasert praksis	6
3.3.1 Temamøter (A1)	7
3.3.2 Gruppevise miljøråd (A2)	8
3.3.3 Individuell rådgiving (A3)	10
3.3.4 Miljøplankurs (A4)	10
3.3.5 Informasjon - nettside (A5)	11
3.4 Økonomi	12
4 OPPSUMMERING	13
5 FOTO EKSEMPLER	14
6 VEDLEGG	20
6.1 Gruppevise miljøråd 2014	20
6.2 Liste over individuelle miljøråd gjennomført i2014	21
6.3 Mal for grupperåd	22

Sammendrag

Fire temamøter med til sammen 72 deltakere er gjennomført. Det er gjennomført sju gruppevise miljøråd med til sammen 41 gårdbrukere som deltok. Fem gårdbrukere har fått individuell rådgiving. Det er i løpet av 2009-2014 gjennomført individuelle miljøråd for tilsammen 96 gårdbrukere i Leira og Nitelva. Internettside for prosjektet er utarbeidet: <http://romerike.lr.no/tjenester/22310/>

Temamøter er en møteplass mellom forskning/rådgivning og praktisk erfaring. Grupperådene var en fin arena for faglige diskusjoner. Her var det fokus på utfordringer på en av deltakernes bruk. Individuelle miljøråd innebar at gårdbrukeren fikk besøk med befaring og gjennomgang av miljøtiltak for sin drift. Dette gir konkrete tiltaksplaner på det enkelte bruk, som enkelt kan omformes til SMIL søknader. Det ble utarbeidet rapporter etter hvert miljøråd.

All rådgiving hadde fokus på aktuelle tiltak i Regionalt miljøprogram og SMIL tiltak. Det ble fokusert på punktene i gårdens miljøplan. Kombinasjon av markvandring og «kjøkkenbords diskusjon» er gode arenaer for å diskutere konkrete saker på gårdene.

Hovedutfordringen som ble påpekt blant deltakere var både utfordringer med kanterosjon i elver og bekker og ras og utglidning av jordbruksjord til bekker og elver. Det var diskusjoner omkring hvilke tiltak som er tillatt og hvordan man går frem for å få godkjenning på tiltak.

Det er stor andel planert jord i områdene med mange bekkelukninger og nedløpskummer for overflatevann. Mange av disse anleggene begynner å bli gamle, og det er stort behov for vedlikehold eller oppgradering. Dette er omfattende og kostbare prosjekter. SMIL-midler har hatt en avgjørende betydning for at slike utbedringer lar seg gjennomføre. Det vil være stort behov for rådgivere, kompetente maskinførere og SMIL-midler for holde hydrotekniske anlegg i stand framover. Spesielt vil hydrotekniske anlegg på bortleid jord være en stor utfordring.

Tilbudet om temamøter og miljøråd ble benyttet både av nylig oppstarta og erfarne gårdbrukere. Nye gårdbrukere har stort behov for informasjon, og dette var gode arenaer for å innhente informasjon og erfaringer fra andre gårdbrukere.

Et godt samarbeid mellom bondelagene, landbrukskontor og prosjektleder er viktig for å lykkes med å rekruttere deltakere til miljøråd.

Det er for tidlig å si om grupperådene fører til flere søknader om SMIL midler, da fristen for i år er ute og midlene brukt opp.

1 Innledning

I henhold til EUs rammedirektiv for vann (Vanndirektivet) skal alle vannforekomster oppnå *god økologisk og kjemisk tilstand* innen 2021. Dette stiller krav til miljøinnsats fra alle sektorer, herunder landbruket. Det pågår allerede viktig arbeid i landbruket for å redusere erosjon og næringsavrenning, samt avrenning av bakterier for således å bedre miljøkvaliteter langs vassdrag, men det er også potensial for økt tiltaksgjennomføring, med både avbøtende og forebyggende tiltak.

Vannområde Leira-Nitelva fikk i 2013 midler til å gjennomføre vannmiljøråd til gårdbrukere i Leiras nedbørfelt. I tillegg ble det bevilget midler fra Fylkesmannens klima- og miljøprogram 2014 for finansiering av vannmiljøråd til gårdbrukere i Nitelvas nedbørfelt slik at prosjektet «Miljøråd til gårdbrukere i Vannområde Leira-Nitelva, 2014» kunne komme i gang fra våren 2014. Dette prosjektet er en direkte oppfølging av «Gratis miljøråd» som har pågått siden 2009 i Leira, og siden 2012 i Nitelva.

Som en del av dette prosjektet er det satt krav om en sluttrapport som skal omfatte antall gjennomførte miljøråd, hvordan gjennomføringen er gått, og en oppsummering av hovedtrekk og erfaringer fra miljørådene.

2 Mål og rammer for prosjektet

2.1 Bakgrunn

I henhold til Vanndirektivet (2010) skal Leira oppnå god økologisk og kjemisk tilstand innen 2015, og tilsvarende målsetting er satt for Nitelva innen 2021. Deler av både Leira og Nitelva er påvirket av for stor tilførsel av næringsstoffene fosfor og nitrogen, erosjonsmateriale og bakterier. Forurensningen kommer primært fra utslipp fra jordbruket, kommunale avløpssystemer og spredt bebyggelse. At det kommer for mye næringsstoffer ut i vassdragene forårsaker problemer med eutrofiering i deler av vannområdet.

For landbrukssektoren betyr det at det stilles økte krav til miljøinnsats fra de landbrukseiendommene som drenerer til vassdraget. Arbeidet med å redusere erosjon og næringsavrenning og dermed bedre miljøkvalitetene langs vassdraget har pågått over lang tid, men dette arbeidet må intensiveres og målrettes ytterligere for å oppnå de miljømål som er satt.

Virkemidlene i Regionalt miljøprogram (RMP), SMIL-ordningen og miljøplan for landbruket er viktige verktøy for å få gjennomført nødvendige tiltak for å redusere avrenning fra jordbruket. Det er derfor viktig at den enkelte gårdbruker innenfor det enkelte vannområdet er godt kjent med de krav som settes og de muligheter som finnes.

2.2 Mål

Målet med prosjektet har vært å gi relevant miljørådgivning og/eller informasjon med sikte på å få gjennomført landbrukstiltak som kan bidra til at man oppnår god økologisk tilstand i landbrukspåvirkede vannforekomster i vannområde Leira-Nitelva. Målgruppen har i utgangspunktet vært alle gårdbrukerne i vannområdet.

Vannområde Leira-Nitelva og de ulike landbrukskontorene har i samarbeid med de lokale bondelag stått for rekrutteringen av deltakere til miljøråd, både til individuelle miljøråd og til grupperåd.

3 Prosjektgjennomføring

3.1 Organisering

Oppdragsgiver og prosjekteier er Vannområde Leira-Nitelva (interkommunalt samarbeidsprosjekt), hvor prosjektansvaret er lagt til prosjektleder av vannområde. Ved prosjektoppstart var dette Sigrid Louise Bjørnstad, og fra september 2014 Eli Marie Fuglestein. Prosjektgjennomføringen har vært lagt til Romerike landbruksrådgiving og Bioforsk Jord og miljø i samarbeid med landbrukskontorene og bondelagene.

Arbeidsgruppa besto av representanter fra landbrukskontorene i de utvalgte områdene, prosjektleder for vannområdet, leder av landbruksgruppa i vannområdet, Nittedal bondelag og Akershus bondelag, se tabell 1 under. Arbeidsgruppas mandat var å gi innspill til prosjektet og de har på vegne av landbruksgruppa fullmakt til å ta avgjørelser som angår prosjektet.

Tabell 1. Oversikt over arbeidsgruppens sammensetning.

Navn	Representant for
Ida Marie Gjersem	Regionkontor Landbruk
Ann-Kathrin Kristensen	Fet kommune, landbrukskontoret
Nina Lynnebakken	Nannestad kommune, landbrukskontoret
Einar Korvald	Akershus bondelag
Pål Skøyen	Hakkadal - Nittedal bondelag
Sigrid Louise Bjørnstad.	Prosjektleder Vannområde Leira-Nitelva
Fra sep. 2014: Eli Marie Fuglestein	

Det ble avholdt i alt to møter i prosjektperioden. Oppstartsmøte 30. april 2014 og arbeidsgruppemøte 08. september 2014. Prosjektleder fra Romerike landbruksrådgiving deltok på alle møter, prosjektmedarbeidere fra Bioforsk deltok kun på oppstartsmøtet.

Det ble forutsatt at bondelagene, i samarbeid med Landbrukskontorene organiserte rekruttering av gruppene, samt deltagere til individuelle rådgiving.

3.2 Planlagte aktiviteter

For å få mest mulig stedstilpasset rådgiving ble vannområdet delt inn i fire delområder i samråd med arbeidsgruppa; tre områder i Leira, og ett i Nitelva. For å kunne gi et godt tilbud til gårdbrukere i Vannområde Leira-Nitelva innenfor vannmiljørådgiving ble følgende aktiviteter planlagt gjennomført i løpet av 2014:

- A1 - Områdevis temamøter
- A2 - Gruppevis miljøråd
- A3 - Individuelle miljøråd
- A4 - Miljøplankurs
- A5 - Informasjon - nettside
- A6 - Sluttrapport

Tabell 2. Tidsplan for de ulike aktivitetene i prosjektet som planlagt ved prosjektstart 1.april 2014.

Aktivitet	Tidspunkt	Ansvarlig	Bidrar
A1 - Områdevis temamøte	Ukene 17 - 40	BJM	RL
A2 - Gruppevis miljøråd	Ukene 17 - 40	RL	BJM
A3 - Individuell rådgiving	Ukene 20 - 40	RL	BJM
A4 - Miljøplankurs	Ukene 17-20/37-40	RL	BJM
A5 - Informasjon - nettside	Uke 17 - 40	BJM	RL
A6 - Sluttrapport	Uke 42 (15.okt)	RL/BJM	

RL - Romerike Landbruksrådgiving, BJM - Bioforsk Jord og miljø.

For å nå flest mulig gårdbrukere ble det lagt hovedvekt på områdevis temamøter, etterfulgt av grupperådgiving med 6-8 deltagere i hver gruppe, gjerne knytta til samme bekk eller grendelag.

Deretter gruppevis markvandring med fokus på tiltaksplaner på det enkelte bruk og eventuelle fellesprosjekter. Rapport ble laget for hver gruppe i etterkant. Individuell rådgiving var tenkt gjennomført der det ikke er egna for grupperådgiving, fortrinnsvis i Nitelva.

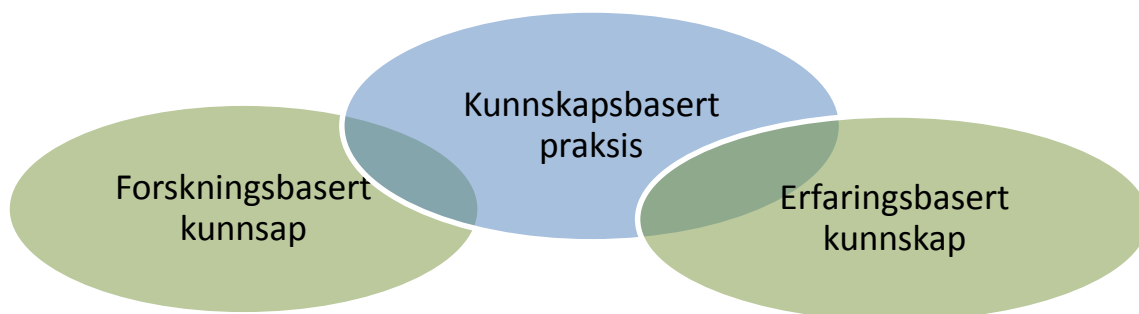
På bakgrunn av møte mellom bondelagene og kommunene 22. april 2014 og i samråd med arbeidsgruppa 30. april 2014, ble det prioritert å tilby grupperåd i følgende fire områder:

1. **Jeksla/Leirsund:** Involverte bondelag: Skedsmo og Frogner.
Område: Jeksla øvre og nedre.
2. **Gjermåa:** Involverte bondelag: Gjerdrum og Skedsmo & Ullensaker
Områder: Ulvedalsbekken (Skedsmo), Ulvedalsbekken (Gjerdrum), Vangsbekken, Olstad/Tveiter/Averstad (grenser til hovedløpet av Leira, kan inngå som et grupperåd i Gjermåa)
3. **Leira nord:** Involverte bondelag: Nannestad
Områder: Slemdalsbekken, Stemsdalsbekken/Leirbekken, Nordbybekken
4. **Nitelva:** Involverte bondelag: Nittedal
Områder: Mosletta, Ringdalsbekken

3.3 Gjennomføring og bruk av kunnskapsbasert praksis

Gjennomføringen av de ulike aktivitetene A1 til A5 er i det følgende beskrevet nærmere.

Miljøråd skal være et bindeledd mellom teori og praksis. Figuren under viser hvordan miljøråd kan presenteres som utøvelse av kunnskapsbasert praksis.



Figuren viser skjematisk fremstilling av kunnskapsbasert praksis.

Å arbeide kunnskapsbasert vil si at beslutninger gårdbruker tar omkring driften, bygger på systematisk innhentet forskningsbasert - og erfaringsbasert kunnskap.

Forskningsbasert kunnskap innhentes fra rapporter, artikler og dokumenter av vitenskapelig karakter. Bonden innhenter den selv eller via rådgiver. Erfaringsbasert kunnskap erverves gjennom å praktisere faget og utvikles gjennom refleksjon der praktikere lærer av erfaring - sin egen så vel som andres.

Hvorfor Kunnskapsbasert praksis? :

- For å sikre optimal drift.
- For å imøtekomme føringer fra myndighetene.
- For å være faglig oppdatert, øke egen kompetanse og sikre at praksis til enhver tid bygger på den beste og nyeste kunnskap.

- For å minske gapet mellom teori og praksis. For å redusere kløften mellom det som er riktig og det som faktisk blir gjennomført, dvs å kvalitetssikre praksis slik at ubegrunnede rutiner og dårlige sedvaner ikke styrer våre beslutninger.

3.3.1 Temamøter (A1)

Det ble i samarbeid med landbrukskontorene og bondelagene gjennomført fire temamøter som vist i tabell 3.

Tabell 3. Oversikt over gjennomførte temamøter med de ulike avholdte temaforedragene.

Tid *	Sted	Tema for fagforedrag
19.mai Kl.18:30-21:30 (10)	Nittedal, kommunestyresalen i Nittedal rådhus <i>Arr: Regionkontor Landbruk og Nittedal og Hakadal bondelag</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Vegetasjonsdekke • Fangdammer • Hydroteknikk
26.mai Kl.18:30-21:30 (20)	Gjerdrum, Smedstad gård /Gjermåa <i>Arr: Gjerdrum og Ullensaker bondelag</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Jordarbeiding & jordpakking • Vegetasjonsdekke • Hydroteknikk
5.juni Kl.18:30-21:30 (30)	Nannestad rådhus /Leira Nord <i>Arr: Nannestad landbrukskontor og Nannestad Bondelag</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Miljøvennlig fosforgjødsling • Vegetasjonsdekke • Hydroteknikk
11.juni Kl.18:30-21:30 (12)	Frogner grendehus Frogner/Sørum/Jeksla/Leirsund <i>Arr: Sørum landbrukskontor og Frogner bondelag</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Jordarbeiding & jordpakking • Vegetasjonsdekke • Hydroteknikk

* Antall oppmøtte gårdbrukere i parentes.

Program på møtene var som følger:

- Presentasjon av prosjektet om miljørådgivningen til gårdbrukere i Leira og Nitelva.
- Fagforedrag ved Bioforsk Jord og miljø.

Presentasjonene fra de ulike fagtemaene er gjort tilgjengelig på prosjektets nettside:
<http://romerike.lr.no/tjenester/22310/>

Totalt 72 personer deltok på temamøtene, der en tok for seg tre tema som var aktuelle for området. Det ble i forkant av temamøtene, på arbeidsgruppens oppstartsmøte 30. april, gitt innspill fra partene som har lokal kjennskap til områdene, diskutert og avgjort hvilke tema som var aktuelt å ta opp på hvert temamøte. Av tidsmessige årsaker ble det satt en begrensning på tre tema per møte.

I tillegg til de tre fagtemaene ble det også gitt en kort informasjon om mulighet for spredt avløp og vist til hvor en kunne finne mer informasjon.

Bioforsk gjennomførte fagforedragene, mens RL innledet møtene. For å nå flest mulig gårdbrukere ble møtene avholdt på kveldstid. Møtene var også en arena for å samle folk til gruppevis miljøråd.

Bioforsk har i 2014 lansert nye fakta-ark med oppdatert viten om temaene grøftesystemer i et endret klima, vegetasjonsdekke som tiltak mot tap av jord og fosfor, transport av jord og næringsstoffer i

overflate- og grøfteavrenning, spredt avløp i jordbrukslandskapet, effekt av jordarbeiding på fosfortap og kost-effekt av tiltak mot fosfortap. Disse fakta-arkene ble det informert om på møtene og de finnes også på Tiltaksveilederen i landbruket (<http://www.bioforsk.no/tiltak>).

Informasjon:

- Det ble laget invitasjonsbrev til fagmøtene og info om grupperåd i forkant av møtene. Dette ble distribuert av lokale bondelag, lagt ut på prosjektets nettside, sendt til landbrukskontorene og informert om i RL sin ukentlige plant-e-post.

Erfaringer

- Temamøter var en fin møteplass mellom forskning/rådgivning og praktisk erfaring
- Toveis kommunikasjonen fungerte best i mindre grupper da det var lettere for den enkelte å ta ordet i mindre forsamlinger (møterommet på Smestad gård fungerte veldig bra til formålet).
- I Nannestad var de fremmøtte opptatt av hvordan de kunne sikre og reparere utløp i elv og bekk på en måte som var tillatt.
- I Sørum var det mange av de fremmøtte som tidligere hadde fått individuelt miljøråd.
- I Nittedal var det nye brukere som fikk mulighet til å treffe andre aktive gårdbrukere.
- I Gjerdrum: utleie jord, felles grenser og ulike interesser for å gjøre tiltak, både mht ugras og hydroteknikk.

3.3.2 Gruppevise miljøråd (A2)

Gruppevise miljøråd var andre samling for gruppene og det ble gjennomført markvandring på deltagernes egne arealer der en så på aktuelle tiltak som enten var gjennomført, eller kunne vært aktuelle å gjennomføre for å redusere erosjon og næringsavrenning til vassdraget. Etter markvandringene ble de gruppevise miljørådene avsluttet med en samling inne (kjøkkenbordsmøte), der en diskuterte aktuelle tiltaksplaner for den enkelte, og evt. fellesprosjekter. En sjekkliste utarbeidet av RL ble brukt for å lede grupperådet. Status på elver/bekker ble diskutert. RL ledet grupperådene. Bioforsk deltok på to av grupperådene. Varigheten på hvert miljøråd var ca fire timer. RL utarbeidet en kort rapport fra gruppearbeidet som ble sendt til gruppelederen som distribuerte rapporten videre til gårdbrukerne.

For å gi alle mulighet til å delta på de gruppevise miljørådene ble det tilbudt to alternative klokkeslett for gruppemøtet, kl. 13-16 eller kl. 17-20.

7 av 16 planlagte grupperåd i prioriterte områder er gjennomført og til sammen 41 jordbrukere har deltatt. Blant områdene som ble valgt ut for grupperåd, men hvor dette ikke har blitt gjennomført, ble følgende fremhevet:

- **Jeksla** - for liten interesse til å gjennomføre grupperåd, kun en jordbruker har vist interesse. Mange har tidligere fått miljøråd.
- **Nittedal** -for liten interesse for å gjennomføre grupperåd. Mange har allerede fått miljøråd. Det er også få aktive produsenter, og det er vanlig med utleie av jord. Det er mulig man kunne fått til grupperåd her med tettere oppfølging.
- **Ullensaker** - for liten respons fra gårdbrukere. Relativt få brukere i nedbørfeltet. Problemet har vært kapasitet til å organisere og følge opp.
- Det ble ikke prioritert å gjennomføre miljøråd hos gårdbrukere i Skedsmos del av Nitelvas nedbørsfelt.

Erfaringer

Administrativt:

- Det ble lagt en stram tidsplan for å gjennomføre prosjektet. Det ble et stort press på bondelagsrepresentantene med tanke på å få informert om, og organisert grupperådene i

løpet av kort tid. Bondelagene kom raskt (første uke i mai) i gang med arbeidet med å dele inn områder for grupperåd og rekruttere deltakere.

- Landbrukskontorene var behjelpelig med å fremskaffe oversikt over gårdbrukere innenfor de utvalgte områdene ved behov.
- Det var ønskelig at det ble utpekt en gruppeleder for hver av grupperådene, som ble kontaktperson i forkant for å se nærmere på aktuelle tema, og for utsending av rapport i ettertid.
- På grunn av stram tidsplan ble det mer administrativt arbeid på RL for å komme raskt i gang.

Grupperådet:

- Nyttig å være flere naboer sammen, da disse ofte deler de samme utfordringene.
- Tilbudene ble benyttet både av nye og erfarne gårdbrukere. Nye gårdbrukere har stort behov for informasjon.
- Et gjennomgående tema som gårdbrukerne påpekte var utfordring med ras, utglidninger langs og i bekker og elver. Ofte «graver» elver og bekker i kanten og inn på dyrket mark. Hvilke tiltak kan settes i verk her? Hva er tillatt? Kan det steinsettes langs kanter? Gjeldende retningslinjer er uklare for bonden. Veiledere som finnes er ikke spesielt rettet direkte mot jordbruksbekker.
- Noen steder er det behov for opprensning i bekk som har slammet igjen, der det ikke lenger er avløp for dreinsvann fra dyrket mark.
- Det er mye utrasing/kanterosjon langs Gjermaa, og også områder hvor større eller mindre deler av dyrka mark siger ut. Samme problem ble registrert i flere andre elver (Leira) og bekker.
- Det var flere årsakssammenhenger som ble diskutert dette. En årsak til erosjon i bekkkant var at elva grov, det foregår en kontinuerlig meandering. En annen årsak kan være at bekkeløpet endrer retning grunnet hinder i bekkeløpet, som for eksempel veltede trær. Defekt dreneringssystem og grunnvannsstrømmer kan være årsak til større utglidninger og ras. Ferdsløp med tunge maskiner langs bekk/elvekant er også med på å forstyrre stabiliteten langs kanten, redusere infiltrasjonskapasiteten til kantsonen og medføre utrasinger.
- Utglidning langs bekker og elver gjør det ofte vanskeligere tilgjengelig for rydding langs vassdragene og god skjøtsel av kantsonen.
- Gårdbrukerne uttrykker behov for en enkel veileder som kan følges når det er behov for tiltak i og langs vassdrag. Per i dag er fremgangsmåten for å få tillatelse til tiltak i bekkeløpet at grunneier må avklare opprensning av bekken med NVE, og eventuell rydding av vegetasjon langs bekken må avklares med Fylkesmannen. Temagruppe landbruk i vannområdet har diskutert lignende saker, og det er tidligere kommet forslag om å utarbeide en veileder for håndtering av mindre terrenginngrep i ras- og erosjonsutsatte områder. En slik veileder vil evt. også kunne ta for seg tiltak for å hindre tilslamming i bekkeløp og skjøtsel/andre tiltak i kantsonen.
- Krav om at det ikke gjennomføres jordarbeiding i vannførende dråg gir ofte driftsmessige ulemper for bonden. Dette kan være vanskelig å gjennomføre for enkelte gårdbrukere på grunn av begrenset maskinpark. Det kan også være vanskelig å få til en vellykket arrondering og godt såresultat, der det er kupert landskap og 5-årig gras i drågene. RMP (Regionalt miljøprogram) tilskudd til grasdekt vannveg i Leira, er likevel isolert sett lønnsomt økonomisk kontra avlingsverdi for 500 kg havre. 5-årig gras i dråg er ikke et mye brukt tiltak per i dag. Kravet om gras ved pløying gjelder fra vår 2014.
- Hydrotekniske anlegg: Det er stor andel planert jord i områdene med mange bekkelukninger og nedløpskummer for overflatevann. Mange av disse anleggene begynner å bli gamle, og det er stort behov for vedlikehold eller oppgradering. Dette er omfattende og kostbare prosjekter. SMIL-midler har hatt en avgjørende betydning for at slike utbedringer lar seg gjennomføre. Det vil være stort behov for rådgivere, kompetente maskinførere og SMIL-midler for holde hydrotekniske anlegg i stand framover. Spesielt vil hydrotekniske anlegg på bortleid jord være en stor utfordring.
- Miljøvennlig gjødselhåndtering: Gjødsling var ett av hovedtemaene i malen for miljøråd, se vedlegg 6.3. Her ble det satt fokus på jordas innhold av næringsstoffer, bruk av

mineralgjødning, gjødslingsplanlegging, bruk av husdyrgjødsel, slam og kjøttbeinmjøl. Dette ble diskutert i forhold til blant annet jordas innhold av fosfor. Målet er at en kan velge mineralgjødning med fosfor-innhold tilpasset vekstbehovet. For en del husdyrbønder er det begrenset lagerkapasitet, mindre enn 12 måneder, som gjør at ikke alt kan brukes i vekstsesongen. Det anbefales at det tas prøve av næringsinnholdet i husdyrgjødsel, da variasjonen kan være stor. Og at husdyrgjødsel brukes på jord med lavere innhold av fosfor. For husdyrbruk der det produseres talle, ble det fokusert på at lagringen må foregå, uten fare for at overflatevann renner direkte inn haugen. Gjødning med flytende overskudd dvs. mindre enn 25 prosent tørrstoff må lagres på tett bunnplate, med tette kanter og sluk til tett oppsamlingskum. Miljøvennlig fosforgjødsling ble presentert på fagmøtet 5. juni og presentasjonen er tilgjengelig på nettsiden for prosjektet:

<http://romerike.lr.no/tjenester/22310/>

- Utvidelse av lager for husdyrgjødsel er kostbart og ansees som mest aktuelt for gårdbrukere som har et noe lenger perspektiv på husdyrdrifta.
- Aktuelle samarbeidsprosjekter som ble diskutert i grupperåd var såing av grasdekte vannveger, praktisk håndtering av gras fra miljøarealer, både slått, bruk og kvalitet. Hvordan håndtere utfordringer med ras og kanterosjon i elver og bekker. Jordbruksbekker nær tettbebygde strøk mottar vann fra tette flater og er ikke opprinnelig dimensjonert for det. Dette skaper utfordringer.

3.3.3 Individuell rådgiving (A3)

Individuell rådgiving ble gjennomført etter samme mal som i prosjektet «*Gratis Miljøråd i Leira og Nitelva 2012*» med oppdateringer som gjelder Regionalt miljøprogram og tiltaksstrategier for SMIL-ordningen i kommunene. Det inngikk besøk og markvandring på gårdsbruket, med etterfølgende rapport og tiltaksliste med kart fra rådgiver. Totalt ble det brukt ca. 10 t pr bruk.

Erfaringer

- Fem individuelle miljøråd ble gjennomført i 2014, tre i Nannestad, ett i Sørums og Nittedal. Det ble prioritert å gi individuell rådgiving til gårdbrukere som nylig har startet opp i Leira.
- Totalt for perioden 2009-2014 ble det gjennomført 96 individuelle miljøråd i Vannområde Leira-Nitelva gjennom ulike prosjekter.
- Landbrukskontorene var til stor hjelp for å finne fram til aktuelle gårdbrukere.
- Rådgivingen blir konkret.
- Gårdbrukeren får en konkret tiltaksliste.
- Det ble for alle funnet stort behov for utbedring av hydrotekniske anlegg, som de bør søke SMIL tilskudd til.
- Jordbruksareal langs Nitelva blir satt ut av produksjon på grunn av gjenslamming av sidebekker. Dette medfører at det ikke lenger er avløp fra grøfter på dyrke mark og det har dannet seg våtmarkssoner på dyrka mark.
- Det er først aktuelt å sende inn SMIL -søknad neste år, da midlene for i år er brukt opp.
- Tilbakemelding fra gårdbruker: «Synes det blir hektisk med prosjekter som er svært tidsbegrenset, miljøråd burde være tilbud som var tilgjengelig på sikt og ved behov».

3.3.4 Miljøplankurs (A4)

Det var planlagt utført to identiske kurs av 3 t innenfor Vannområde Leira-Nitelva.

Formålet med kursene var å hjelpe gårdbrukere med å få på plass *Miljøplan trinn 1*, øke engasjementet for miljøarbeid, og eventuelt rekruttere deltakere til tilbudet om individuell rådgiving eller grupperådgiving (GMR). Miljøplankurset består av en gjennomgang av hva en miljøplan er, og praktisk jobbing med utarbeidelse av plan for eget gårdsbruk.

På bakgrunn av tidsrammen i prosjektet og at Forskrift om Miljøplan utgår fra 2015, er det ikke gjennomført miljøplankurs. De fleste elementene i den gamle «Miljøplan trinn 1» vil fortsatt måtte oppfylles, med noen mindre endringer. Det vil være krav om gjødslingsplan og plantevernjournal for

å søke produksjonstilskudd. «Sjekkliste for miljøhensyn ved jordbruksdrift» utgår, men punkter som omhandler hydrotekniske anlegg, kulturminner, kulturlandskap og biologisk mangfold, samt regionale og lokale miljøbestemmelser, er tatt inn i KSL-standard; «Sjekkliste for egenrevisjon: 1- Generelle krav for gården». Krav til kart vil fremover være mindre enn tidligere; kun kulturminner og andre kulturlandskapselementer skal merkes av på skiftekart for gården. Generell tiltaksplan utgår, men vil fortsatt være aktuelt ved søknad om SMIL-tilskudd og for enkelte tiltak i forbindelse med kulturminner, kulturlandskap og hensyn til biologisk mangfold.

3.3.5 Informasjon - nettside (A5)

Ved prosjektstart ble det lagt ut informasjon om prosjektet på nettsiden til Vannområde Leira og Nitelva, www.elveliv.no.

Av praktiske årsaker, og for å ha mulighet til enkelt å endre og oppdatere siden, ble prosjektets hovedinformasjonsside lagt under hjemmesiden til Romeriket landbruksrådgiving, <http://romerike.lr.no/tjenester/22310/>. Her ble det lagt ut relevant informasjon om prosjektet fortløpende, dvs. om de ulike tilbudene som ble gitt (temamøter, miljørådgrupper, individuelle miljøråd og miljøplankurs) og henvisninger til aktuelle nettsteder som er nyttig for den enkelte gårdbruker.

Erfaringer

- Det var nødvendig å gi prosjektleder direkte redigeringstilgang til nettsiden for å få til en jevn flyt i informasjonsgangen til gårdbrukerne, derfor ble nettsiden til RL valgt.
- Nettsiden ble aktivt brukt i grupperådgivingen og henvist til som et sted for å søke informasjon.
- Det var ønskelig med en funksjon for debattinnlegg, hvor brukere kunne stille spørsmål og en fagekspert/fagkyndig kunne svare. Dette var det dessverre ikke kapasitet til.

3.4 Økonomi

Rammen for prosjektet var inntil NOK 450 000,- eks mva.

Regnskap og budsjett for prosjektaktivitetene:

Aktivitet	A' pris	Budsjett	Regnskap BF-JM	Regnskap RL	Tot. prosjekt
A1 - Områdevis temamøter (4 stk)	12 600,-	50 400,-	50 550	28 688	79 238
A2 - Gruppevis miljøråd, inkl. rapport (7 av 16 stk)	*12 500,-	200 000,-	27 600	59 500	87 100
A3 - Individuelle miljøråd (5 av 8 stk)	8 500,-	68 000,-	0	42 500	42 500
A4 - Miljøplankurs (0 av 2 stk)	10 200,-	20 400,-	0	-	0
A5 - Informasjon - nettside		20 000,-	5 750	9 775	15 525
A6 - Sluttrapport		30 000,-	10 925	17 850	28 775
Reiseutgifter		13 000,-	5 805	3 700	9 505
Lokalleie/Beverting/materiell møter/kurs		10 000,-	0		0
Deltakelse arbeidsgruppemøter (2 av 3 stk)		11 100,-	0	10 625	10 625
Administrasjon		27 100,-	13 528	19 500	33 078
Sum kostnader (eks. mva) NOK		450 000,-	114 158¹⁾	192 188	306 345

¹⁾ Bioforsk Jord og Miljø fakturert i juni og september 2014.

*Budsjett for grupperåd var inkluderer kompensasjon til bondelagene.

Totale utgifter for arbeid utført av Romerike Landbruksrådgiving (RL) og Bioforsk Jord og Miljø (BF-JM) er kr 306 345,-. BF-JM sin andel av arbeidet utgjør kr 114 158,-. RL sin andel av arbeidet utgjør kr 193 188,-

A1: Utgiftene til de fire temamøtene ble større enn budsjettet, ca kr 7000,- høyere per fagmøte. Fire forskere med ulik fagkunnskap fra BF-JM var involvert i fagmøtene, ikke alle deltok på hvert møte. I tillegg deltok en rådgiver fra RL på hvert møte. Temamøtene kom i gang på svært kort varsel, for å raskt kunne komme i gang med prosjektet, da det var svært korte tidsfrister. BF-JM har også brukt interntid i prosjektet, det er arbeidstimer som ikke er fakturert dette prosjektet.

A2: Totalkostnad for gruppevis miljøråd overskred med ca kr 1000,- per miljøråd i forhold til budsjett, totalt ca kr 7000,- for RL og BF-JM sin andel av arbeidet. Regner vi med budsjettet godtgjørelse til bondelagene på kr 1000,- kommer dermed totalkostnad per gruppevis miljøråd på kr 13 500,-. Av tidligere erfaring med individuell miljørådgiving vet vi at det går med ca 10 arbeidstimer for ett individuelt miljøråd. Forbruk av timer for ett gruppevis miljøråd i dette prosjektet ble totalt ca 13,5 timer. A5: Nettsiden ble noe rimeligere. A 4: Miljøplankurs er ikke gjennomført.

Administrasjon: Det har gått mer tid til administrasjon enn planlagt, dette skyldes kort tid for å gjennomføre prosjektet og ekstra innsats for å få prosjektet i gang.

Arbeidsgruppa: Det var i budsjettet lagt opp til tre arbeidsgruppemøter, der RL skulle delta på tre møter og BF-JM på ett møte. Det er gjennomført to møter totalt. Det er ett møte som ikke er gjennomført med RL. RL har i løpet av prosjektperioden i tillegg hatt kontakt med medlemmene av

arbeidsgruppa via telefon og e-post. Regnskap viser total antall timer etter timeliste, inklusive noe forberedelser». BF-JM har ført deltagelse i arbeidsgruppa under posten «Administrasjon».

Vannområde Leira-Nitelva ble i løpet av prosjektperioden kontaktet per telefon og e-post for å holdes orientert om fremdriften i prosjektet.

I tillegg kommer utgifter til dekning av bondelagene sin innsats: møtegodtgjørelse, reiseregning, organisering av grupperåd, utlegg til servering. Regninger er etter direkte avtale mellom bondelagets representant i arbeidsgruppa og vannområdet, sendt direkte til vannområdet og er ikke rapportert her.

4 Oppsummering

Fire temamøter med til sammen 72 deltakere ble gjennomført. I noen områder møtte det opp andre personer enn de vi rekrutterte til miljøråd på fagmøtene. Årsaken kan være at noen allerede tidligere hadde mottatt individuelt miljøråd, men allikevel ønsket å delta på et fagmøte. Slik nådde vi ut med informasjon til totalt noen flere enn de som deltok på miljøråd senere. Det ble gjennomført sju gruppevise miljøråd hvor det deltok til sammen 41 gårdbrukere. Fem gårdbrukere har fått individuell rådgiving. Det er i løpet av 2009-2014 gjennomført individuelle miljøråd for tilsammen 96 gårdbrukere i Leira og Nitelva. Det er laget en nettside (<http://romerike.lr.no/tjenester/22310/>) for prosjektet med informasjon til deltakere og andre gårdbrukere i vannområdet.

Hovedutfordringen som ble påpekt blant deltakere var både utfordringer med kanerosjon i elver og bekker og ras og utglidning av jordbruksjord til bekker og elver. Tiltakene vil være ulike for de ulike utfordringene. Kanerosjon kan hindres ved blant annet steinsetting og rydding av vegetasjon. Utglidning av jordbruksjord kan skyldes flere årsaker; defekte hydrotekniske løsninger, ustabile planeringsfyllinger, kjøring med tunge maskiner mv. Gårdbrukerne er usikre på hvilke tiltak er tillatt og gjennomføre og hvordan fremgangsmåten for å få godkjenning på tiltakene er.

Det er stor andel planert jord i områdene med mange bekkelukkinger og nedløpskummer for overflatevann. Mange av disse anleggene begynner å bli gamle, og det er stort behov for vedlikehold eller oppgradering. Dette er omfattende og kostbare prosjekter. SMIL-midler har hatt en avgjørende betydning for at slike utbedringer lar seg gjennomføre. Det vil være stort behov for rådgivere, kompetente maskinførere og SMIL-midler for holde hydrotekniske anlegg i stand framover. Spesielt vil hydrotekniske anlegg på bortleid jord være en stor utfordring.

Temamøter var en fin møteplass mellom forskning/rådgiving og praktisk erfaring med jordbruksdrift. Grupperådene var en fin arena for faglige diskusjoner. Individuelle miljøråd ga konkrete tiltaksplaner, som enkelt kan omformes til SMIL søknader. «Moderne» typetegninger for hydrotekniske løsninger, som kan være lett tilgjengelig for rådgivere, gårdbrukere og entreprenører ble etterlyst.

All rådgiving hadde fokus på aktuelle tiltak i Regionalt miljøprogram og SMIL tiltak. Det ble fokusert på punktene i gårdens miljøplan. Kombinasjon av markvandring og «kjøkkenbords diskusjon» ga konkrete problemstillinger og en god diskusjon omkring ulike utfordringer og tiltak.

Det ble erfart at et godt samarbeid mellom bondelagene, landbrukskontor og prosjektleder er viktig for å lykkes med å rekruttere deltakere til miljøråd.

Det er for tidlig å si om grupperådene fører til flere søknader om SMIL midler, da fristen for i år er ute og årets midler er brukt opp. Resultatet av omfanget av SMIL midler vil først vise seg neste år.

Arbeidsgruppen har diskutert om det ville gjort en forskjell om man hadde to møter i den samme gruppen i stedet for ett. Hvis dette skal prøves ut, bør man ta utgangspunkt i et konkret tema som kan være av interesse for flere. Dagens grupperåd er relativt generelle.

Miljøråd er et tilbud som når ut til de aktive brukerne av jorda, de som leier vekk jorda når vi ikke med miljøråd. Vi når både nylig oppstartede og mer erfarne gårdbrukere og uavhengig av om de er medlem av Landbruksrådgivingen.

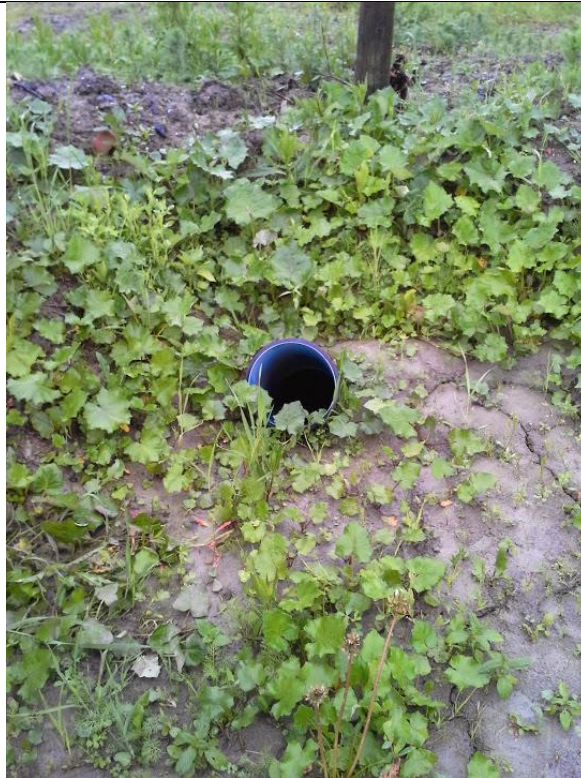
5 Foto eksempler



Gjennomgang av program før markvandring på Smedstad gård, Gjerdrum. 5.juni 2014. Foto: H. Grønsten.



Stemningsbilde fra grupperåd-vandring ved/i Gjermaa i Gjerdrum (Smedstad gård). 5.juni.2014. Foto: A-G. B. Blankenberg.



Rørkum ved Vangsbekken. Merket med stolpe, og med motfylling bak. Foto: Romerike Landbruksrådgiving



Eldre kum. Utløpet fra kum fungerer greit. Behov for mer masse rundt kummen for å hindre ytterligere graving og lede overflatevann inn kummen fra toppen. Foto: Romerike Landbruksrådgiving



Sikring av innløp, Vangsbekken. Foto: Romerike Landbruksrådgiving



Gjenfylt inntaksrør/-kum, må utbedres. Foto: H. Grønsten.



Eksempel på nyanlagt kumdam i Gjerdrum. Utformingen kan være forskjellig avhengig av hvordan jordmasser og terreng det er på stedet. Anlegg både med og uten plastduk i bunnen kan fungere. Foto: H. Grønsten.



Dårlig vekst i tidvis vannførende dråg (reduserende forhold). Fra grupperåd-vandring i Nannestad, 17.juni 2014. Foto: H. Grønsten.



Steinsetting av bekkekant. Fra grupperåd-
vandring i Nannestad, 17.juni 2014. Foto: A-
G. B. Blankenberg.



Utglidning mot bekk er et problem flere steder i vannområdet. Her fra grupperåd-vandring ved/i Gjermåa i Gjerdrum (Smedstad gård). 5.juni.2014. Foto: A-G. B. Blankenberg.



Erosjonssikring med steinvold ved Gjermåa. Nyetablert beite i erosjonsutsatt, hellende terreng i dråg i bakgrunnen (inngjerdet) Foto: A-G. B. Blankenberg.



Gras på erosjonsutsatte areal. Raset ved Svendsrud - Gulvex i bakgrunnen. Foto: Romerike Landbruksrådgiving



Bløtt område og jordbruksareal ute av drift på grunn av gjenslamming i bekk og ikke lenger avløp for grøfter fra dyrket mark. Foto: Romerike Landbruksrådgiving

6 Vedlegg

6.1 Gruppevise miljøråd 2014

7 gruppe miljøråd, med 41 gårdbrukere deltatt.

KOMMUNE	GÅRDBRUKER (L = gr. leder) Antall i gr	RÅDGIVER	Nr /år GMR gjennomført
Nannestad	Sverre Haga (L) 5 Terje Engelstad Levi Eik Hans Michael Holter David Aas Landbrukskontoret (Nina L.)	JRS & Bioforsk (2 pers)	2/ 17. juni 2014
	Harald Dahl (L) 7 Ole Rødningsby Asbjørn Rønneseth Bjørn Haga Trond Elton Eirik Rognlien Per Olav Ruud	JRS	3/ 17. juni 2014
Gjerdrum	Asbjørn Dahle (L) 4 Ole Henry Stokker Ragnar Hennem Thor R. Kjærstad	MSB	4/Sommer 2014
	Knut Laache (L) 4 Thor Laache Lars Lind Jon Borgård Egil Kogstad	JRS	5/ 5. juni 2014
	Mads Olav Hveem (L) 5 Rolf Gauterud Hans A. Fjeldstad Torger Fladby Per Frantzen	SMV	6/Sommer 2014
	Ole Kristian Skallerud (L) 7 Nils Heni Michel Fjeldstad Olav Gjerdrum Einar Korvald Kristian Skallerud Mads D. Rogstad	MSB & Bioforsk (2 pers)	1/Sommer 2014
Skedsmo	Tor Arne Karterud (L) 8 Jon Frøyland Hallvard Berg Morten Haug Georg Molvig Stig Ullereng Simen Hanslien Dag Berger	JRS	7/ 5. juni 2014

6.2 Liste over individuelle miljøråd gjennomført i2014

KOMMUNE	GÅRDBRUKER	RÅDGIVER	Nr /år GMR gjennomført
Nannestad	Trond Arne Kaksrud	SMV	1/Høst 2014
	Christian Holter Notvik	SMV	2/Høst 2014
	Hans Tore Eggum	SMV	3/Høst 2014
Sørum	Anders Ringereide	SMV	5/ Høst 2014
Nittedal	Pål Skøyen	SMV	4/Høst 2014

6.3 Mal for grupperåd

Miljøråd i Leira

Rapporten kan være en del av miljøplan for gårdsbruket

FOTO

INNHold

- 1 Miljøråd for gården
- 2 Kart: Miljørådkart, erosjonsrisikokart fra Skog og Landskap
- 3 Forslag til tiltaksplan
- 4 Foto
- 5 Miljøkrav i Leira
- 6 SMIL prioriteringer i kommunen
- 7 Justering av fosforgjødsling etter P-innhold i jorda
- 8 Endring i miljøplan for landbruket og krav til SMIL søknad
- 9 Faktaark og prinsippstegninger

Prosjektet «Miljøråd for gårdsbruk i Leira og Nitelva» eies av Vannområde Leira-Nitelva, og gjennomføres av:



**Romerike
Landbruksrådgiving**

1. Miljøråd i Leira og Nitelva

Dato:	
Navn	
Adresse	
Mobil	E-post:
Gnr Bnr	
Utarbeidet av: Stine Marie Vandsemb, Romerike Landbruksrådgiving Dato:	

Formål med miljøråd:	Målet er å gi relevant miljørådgiving for å oppnå god økologisk tilstand i landbrukspåvirkede vannforekomster i vannområdet. Bruke miljøplanen som arbeidsredskap.
-----------------------------	---

Internettside for prosjektet	http://romerike.lr.no/tjenester/22310 Her finnes bla. statusrapporter for vannkvalitet og faktaark tiltak i landbruket, link til info om SMIL søknad og grøftesøknad.
-------------------------------------	--

GÅRDEN:

Produksjonen på gården	
Formål med gårdens miljøinnsats	
Konklusjon/hovedpunkter	<ul style="list-style-type: none"> • Samarbeid med nabo?

Eier / Eiendom	Eget/leid areal	Gbnr	Kommune	Full-dyrka	Innmarks-beite

§ 3. Miljøkrav i Leira

1. Dråg skal ikke jordarbeides om høsten. Ved pløying eller tilsvarende jordarbeiding om høsten, skal drågene ha permanent grasdekke.
2. Flomutsatte arealer skal ikke jordarbeides om høsten.
3. Det skal være buffersone langs alle vassdrag som mottar avrenning fra jordbruksareal.

Kart

Kart

- 1 Liten erosjonsrisiko
- 2 Middels erosjonsrisiko
- 3 Stor erosjonsrisiko
- 4 Svært stor erosjonsrisiko

Sett inn!





Dyrket mark

Andre kartlag: Miljøregistreringer etc

Erosjonsrisikokart

Kilde: gardskart.skogoglandskap.no

Regionalt miljøprogram RMP: Ordningene og kravene er godt beskrevet i veileder for 2014 fra Fylkesmannens Landbruksavdeling. Alle satser oppgitt er foreløpige og avhenger av søkeroppslutningen.

EROSJONSHINDRENDE TILTAK	Tilskudd RMP og SMIL, krav i jordarbeidingsforskrift i Leira Anbefalinger for driftsenheten
<p>Jordarbeiding</p>	<p>Krav i Leira ved jordarbeiding om høsten: Dråg og flomutsatte arealer skal ikke jordarbeides om høsten. Gras i dråg der jorda pløyes. Alt areal som jordarbeides om høsten skal ha buffersoner mot vassdrag, enten i form av 8 m naturlig vegetasjon eller minst 6 m grasdekt sone (+ 2 m naturlig), eller minst 20 m stubb (+ 2m naturlig).</p> <p>RMP-tilskudd</p> <p>Ingen/utsatt jordarbeiding: til åker som ikke jordarbeides om høsten. (Foreløpige satser i Leira):</p> <p>Klasse 1: 0 kr/daa Klasse 2: 100 kr/daa Klasse 3: 160 kr/daa Klasse 4: 190 kr/daa</p> <p>Stubb på flomutsatte og vassdragsnære arealer:</p> <p>På areal med krav gis 100 kr/daa i tillegg til stubb-tilskuddet.</p> <p>Lett høstharving e-klasse 2: 40kr/daa</p> <p>Arealfordeling av erosjonsklasser på eiendommen:</p> <p>Eiendom gnr/bnr: _____</p> <ul style="list-style-type: none">  Liten erosjonsrisiko  Middels erosjonsrisiko  Stor erosjonsrisiko  Svært stor erosjonsrisiko <p>Dagens praksis:</p> <p>Anbefaling:</p>
<p>Stubb på flomutsatt og vassdragsnært areal</p>	<p><i>Arealer som kan oversvømmes ved en 5-års flom.</i></p> <p>Krav i Leira: Flomutsatte areal skal ikke jordarbeides på høsten. Vassdragsnært areal er areal nærmere vassdrag enn 22 m. RMP-tilskudd: igjen/utsatt jordarbeiding + 100 kr/daa.</p> <p>Dagens praksis:</p> <p>Anbefaling:</p>

<p>Utsatt omlegging av eng:</p>	<p><i>RMP-tilskudd: 120 kr/daa i alle e-klasser. Jordarbeiding om våren. Kan sprøyte ned enga om høsten.</i></p> <p>Dagens praksis:</p> <p>Anbefaling:</p>
<p>Direktesådd høstkorn:</p>	<p><i>RMP-tilskudd: 100 kr/daa i alle e-klasser. I tillegg til tilskudd for ingen/utsatt jordarbeiding.</i></p> <p>Dagens praksis:</p> <p>Anbefaling:</p>
<p>Fangvekst</p>	<p><i>RMP-tilskudd. 90 kr/daa. Gjelder både sådd sammen med vekster til frømodning og etter tidlig høsting av poteter, grønnsaker eller rotvekster. 90 kr/daa</i></p> <p>Dagens praksis:</p> <p>Anbefaling:</p>
<p>Vegetasjonssoner og ugjødslerandsoner i eng</p>	<p><i>Vegetasjonssoner stabiliserer kanter mot vann bremser vannhastigheten, reduserer erosjon og tap av plantevernmidler. For å søke RMP-tilskudd, vegetasjonssona starte maks 30 meter fra vannkanten.</i></p> <p>Krav i Leira: <i>Det skal være buffersone langs åpent vann, bestående av 8 m varig vegetasjon eller 20 m stubb. Varig vegetasjon kan bestå av naturlig vegetasjon eller 6m grasdekt buffersone + 2 m naturlig sone, tilskudd 8 kr/m. Velges alternativet 20 m stubb gis det RMP-tilskudd til stubb + 100 kr/daa.</i></p> <p>Dagens praksis:</p> <p>Anbefaling:</p>
<p>Vannførende dråg, Grasdekte vannveier</p>	<p><i>Dråg: Arealer med erosjonsutsatte forsengkninger der det forekommer konsentrert overflateavrenning som gir tydelige erosjonsspor dersom arealet ikke har noen erosjonsbeskyttelse.</i></p> <p>Krav i Leira: <i>Vannførende dråg skal ikke jordarbeides om høsten. Der arealet pløyes om høsten skal dråget være grasdekt (grasdekt vannvei med 10 % kløver). RMP-tilskudd: Ved gras: 6 m bred og 20 kr/m. 5-årig varighet. Ved stubb: sats som ingen jordarbeiding. Den enkelte avmerker dråg på miljøplankartet.</i></p> <p>Dagens praksis</p> <p>Anbefaling:</p>

<p>Gras på erosjons- og flomutsatt areal (Andre grasdekte arealer)</p>	<p><i>RMP-tilskudd: Vilkår om redusert gjødsling (70% av norm) og bruk av plantevernmidler i minst 3 år. Ved fornying kan ikke arealet sprøytes eller jordarbeides før 1. mars året etter. Gjelder areal i e-kl 3 og 4 og flomutsatt og dråg.</i></p> <p><i>Tilskudd 250 kr/daa.</i></p> <p>Dagens praksis:</p> <p>Anbefaling:</p>
<p>Hydrotekniske tiltak</p>	<p><i>Hydrotekniske anlegg trenger tilsyn hvert år. Aktuelt med SMIL-tilskudd til utbedring av kummer, lukningsanlegg og utløp. Grøftetilskudd kan søkes.</i></p> <p>Befaring på eiendommen:</p> <p>Anbefaling:</p>
<p>Fangdam Kumdam</p>	<p><i>En dam kan effektivt rense overflate- og grøftevann fra jordbruksarealer. SMIL-tilskudd til bygging. RMP tilskudd til vedlikehold.</i></p> <p>Anbefaling:</p>
<p>GJØDSLING</p>	
<p>Jordprøver</p>	<p><i>Representative jordprøver ikke eldre enn 8 år på alt jordbruksareal. Koordinatfestede jordprøver?</i></p> <p>Anbefaling:</p> <p>Ta nye ved behov.</p>
<p>Gjødsling</p>	<p><i>Krav om gjødslingsplan for alle skifter hvert år. Kan søke 5-årig plan ved enkel drift. Egen forskrift beskriver krav til gjødslingsplan.</i></p> <p><i>Fokus på riktig fosforgjødding, norm for P-gjødsling – se tabell kap 7.</i></p> <p>Dagens praksis:</p> <p>Anbefaling:</p>
<p>Husdyrgjødsel, slam, kjøttbeinmjøl</p>	<p><i>Spredning av gjødselvarer av organisk opphav er kun tillatt i perioden 15. februar til 1. november. Det er ikke tillatt å spre gjødselvarer på snødekket eller frossen mark.</i></p> <p><i>Spredning uten nedmolding/nedfelling på eng og annen grøde bør gjøres så tidlig i vekstsesongen at det er mulighet for betydelig gjenvekst som høstes eller beites, og skal gjøres senest innen 1. september, dersom ikke noe annet er bestemt av kommunen. (Kilde: Forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav)</i></p> <p><i>Husk krav til spredeareal.</i></p> <p>Dagens praksis:</p> <p>Anbefaling:</p>

PUNKTKILDER	
	<i>Gjødsellager, pressaft, erosjonspunkter, påfyllingssted for plantevernmidler</i> Dagens tilstand: Anbefaling:
PLANTEVERN	
	<i>Sprøytejournal er en del av miljøplanen. Åkersprøyta skal funksjonstestes hvert 5. år.</i> <i>RMP-tilskudd til ugrasharving 30 kr/daa eller flammning 150 kr/daa</i> Dagens tilstand: Anbefaling:
ANNET	
	<i>For eksempel jordstruktur, jordpakking, avfallshåndtering.</i> Dagens tilstand: Anbefaling:
TILTAK FOR Å BEVARE LANDBRUKETS KULTURLANDSKAP	
Beiter - Bygdenært (ugjødsla innmarksbeite) - holmebeite - verdifull beitemark (raviner)	<i>Vilkår til RMP-tilskudd er ikke jordarbeiding, gjødsling og sprøyting av beitene. Krav er rett beitetrykk. Ravinebeiter inngår i verdifull beitemark/biologisk viktige arealer. SMIL-tilskudd til gjerding og rydding av verdifulle beiter.</i> Dagens praksis: Anbefaling:
Skjøtsel av særegne landskapselementer: - gårdsdammer - åkerholmer	<i>RMP tilskudd for skjøtsel. Åkerholmer skal ikke gjødsles eller sprøytes, men kan stelles (eks: beiting, planting, tynning, rydding).</i>
Kantsoner - bekker/elvekanter	<i>Kantsoner mot vann er viktig for å stabilisere kantene, binde næringsstoffer, plantevernmidler og jord, og for det biologiske mangfoldet og viltet i området. Sonene bør ikke være tettere enn at det gror godt med gras. Røtter fra lauvtrær armerer bekkedanten. Det kan være aktuelt å ta ut trær som henger over bekken og de som står nedi bekken (dvs de trærne som øker faren for utrasing og graving i bekkeløpet).</i> Aktuelle strekninger: Anbefaling:
TILTAK FOR Å BEVARE BIOLOGISK MANGFOLD	
- slåttemark/slåttemyr - styvingstrær - bevaringsverdige husdyrraser - beiting biol.verdifulle areal - fuglbiotoper - åkerrikse	<i>RMP-tilskudd</i> Aktuelle elementer: Anbefaling:

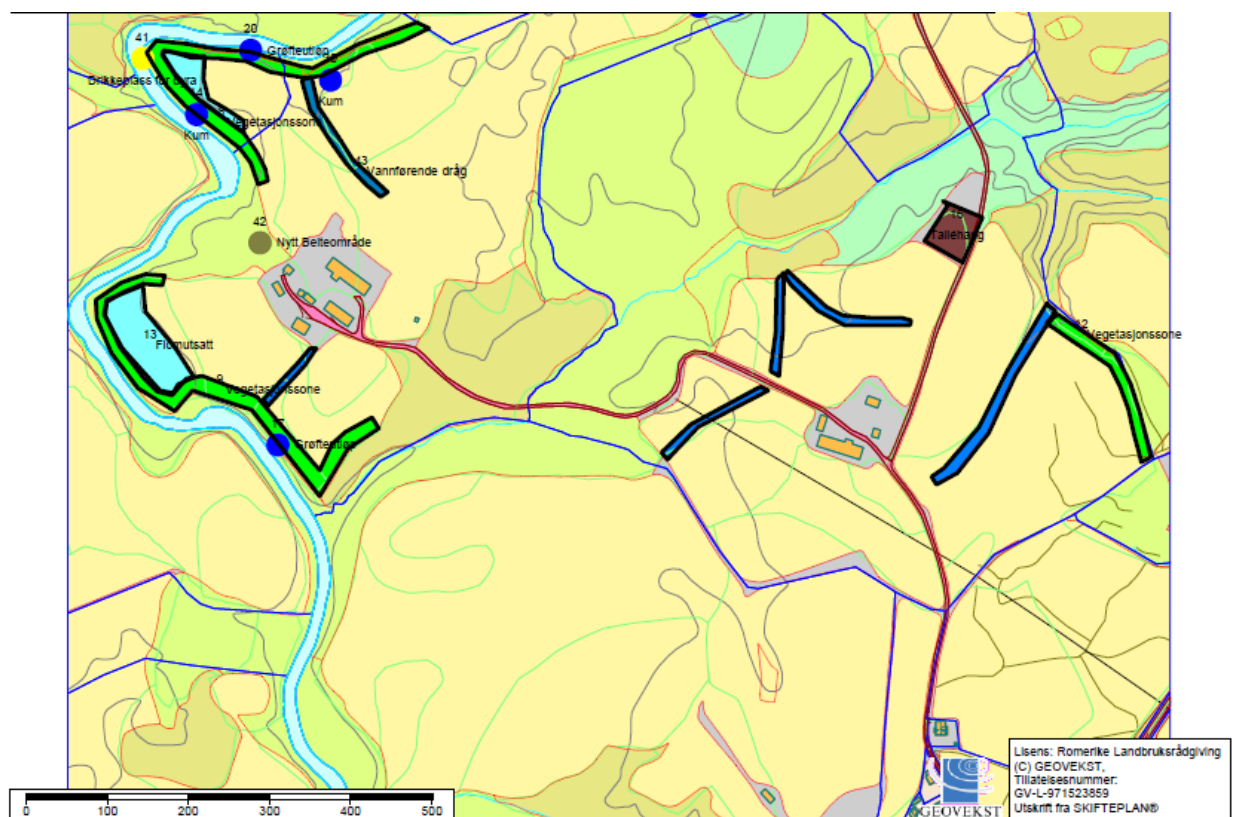
KULTURMILJØER OG KULTURMINNER	
Kulturminner og miljøer - steingjerder - allèer/trerekker - kulturhistoriske områder - gravminne/gravfelt - andre automatisk freda kulturminner	<i>For eksempel skjøtsel av husmannsplasser, setervoller og gravhauger. RMP-tilskudd til både bevaringsverdige elementer og varig freda.</i> Aktuelle elementer: Anbefaling:
FRILUFTSLIV OG TILGJENGELIGHET	
- ferdselsårer i innmark	<i>RMP-tilskudd til skjøtsel av stier for ikke-motorisert ferdsel, i landskapsvernområder, historiske veifar, adkomst til kulturminner, og sti utenom tun. Kun tilskudd til de deler som går på innmark.</i> Anbefaling:

3. Forslag til tiltaksplan, ref. pkt på miljørådskartet

Nr. kart	Navn / sted	Type element	Tilstand, problem tiltak	Gjennomføres	Utført

RMP- Regionale miljøtilskudd, frist 20. oktober

Eksempel på miljørådskart



4. Foto

5. Forskrift om Miljøkrav i Leira

Hjemmel: Fastsatt av Fylkesmannen i Oslo og Akershus 25. juni 2013 med hjemmel i forskrift 22. mars 2002 nr. 283 om produksjonstilskudd i jordbruket § 8, jf. lov 12. mai 1995 nr. 23 om jord (jordlova).

§ 1. Formål og virkeområde

Formålet med denne forskriften er å bidra til å redusere erosjon fra jordbruket i områder som har avrenning til sårbare vassdrag.

Forskriften gjelder for foretak med arealer i Akershus som har avrenning til Leiravassdraget.

§ 2. Definisjoner

I denne forskriften menes med:

- a) *Flomutsatte arealer:* Arealer som kan oversvømmes jevnlig. Dette må vurderes lokalt, og den enkelte søker avmerker flomutsatt areal på miljøplankartet.
- b) *Buffersone:* Varig vegetasjon langs vassdrag (gras i engomløp, busker eller trær) med minimum seks meters bredde, eller areal i stubb på minimum 20 meters bredde. Buffersone kommer i tillegg til kravet om to meter naturlig vegetasjon i forskrift om produksjonstilskudd i jordbruket § 8.
- c) *Dråg:* Arealer med erosjonsutsatte forsenkninger, der det forekommer konsentrert overflateavrenning som gir tydelige erosjonsspor dersom arealet ikke har noen erosjonsbeskyttelse. Det er den enkelte søker som avmerker dråg på miljøplankartet.
- d) *Vassdrag:* Vassdrag og kanaler med årssikker vannføring.

§ 3. Miljøkrav

1. Dråg skal ikke jordarbeides om høsten. Ved pløying eller tilsvarende jordarbeiding om høsten, skal drågene ha permanent grasdekke.
2. Flomutsatte arealer skal ikke jordarbeides om høsten.
3. Det skal være buffersone langs alle vassdrag som mottar avrenning fra jordbruksareal.

§ 4. Administrasjon

Kommunen fatter vedtak ved brudd.

§ 5. Reaksjoner ved brudd på regionale miljøkrav

For brudd på bestemmelsene gitt i § 3 denne forskriften, gjelder bestemmelsene i forskrift om produksjonstilskudd i jordbruket.

Dersom foretaket driver eller har drevet sin virksomhet i strid med regelverk for jordbruksvirksomhet, kan hele eller deler av tilskuddet holdes tilbake inntil forholdet er rettet. Er det ved overtredelsen av slikt regelverk utvist grov uaktsomhet eller forsett, kan hele eller deler av tilskuddet som tilfaller foretaket avkortes.

§ 6. Ikrafttredelse

Denne forskriften trer i kraft 1. mars 2014. Samtidig oppheves forskrift 1. juni 2010 nr. 901 om miljøkrav i Leiravassdraget, Akershus og Oppland.

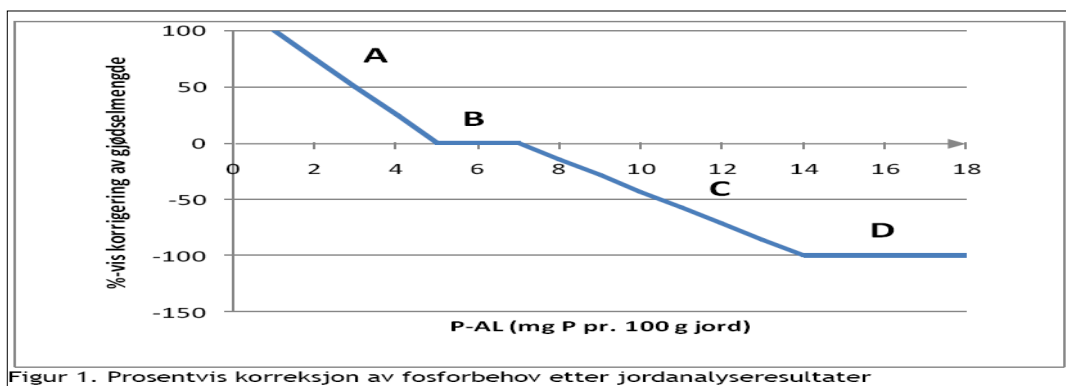
6. SMIL prioriteringer i aktuell kommune med henvisning til tiltaksstrategier

Jordbruk

For alle ordningene som her blir omtalt gjelder det at kravene i SMIL - forskriften må være oppfylt for at det skal kunne gis tilskudd.

Tilskudd til kulturlandskapstiltak Mål:	Tilskudd til forurensningstiltak: Mål:
--	---

7. Justering av fosforgjødsling etter P-AL innhold i jorda



Figur 1. Prosentvis korreksjon av fosforbehov etter jordanalyseresultater

8. Endring i miljøplan for landbruket og krav til SMIL søknad

Trinn 1 gjelder for alle som mottar produksjonstilskudd. Trinn 2 gjelder for gårdbrukere som ønsker å gjennomføre særlige miljøtiltak (SMIL).

Fra 2015 vil Miljøplan trinn 1 utgå, det vil være krav gjødslingsplan og plantevernjournal for å søke produksjonstilskudd. Kulturminner og kulturverdier skal være tegnet inn på kart og kunne dokumenteres, krysses av i sjekklister i KSL. Krav til SMIL søknad, miljøplan trinn 2, vil være de samme.



INNHOOLD

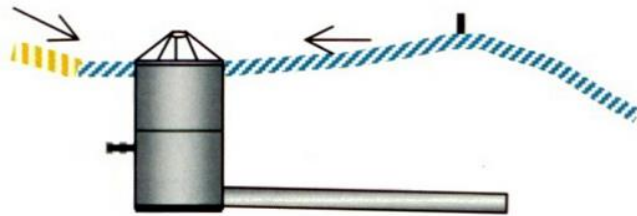
1. Gjødslingsplan
2. Sprøytejournal
3. Sjekklister fastsatt av Statens landbruksforvaltning
4. Kart over jordbruksarealene, eget og leid.
5. Tiltaksplan med frist for gjennomføring
6. Dokumentasjon på gjennomførte tiltak



1. Målsetting for foretakets miljøinnsats.
2. Planer for tiltak som skal fremme særskilte miljøformål.
3. Dokumentasjon på gjennomføring av tiltak.

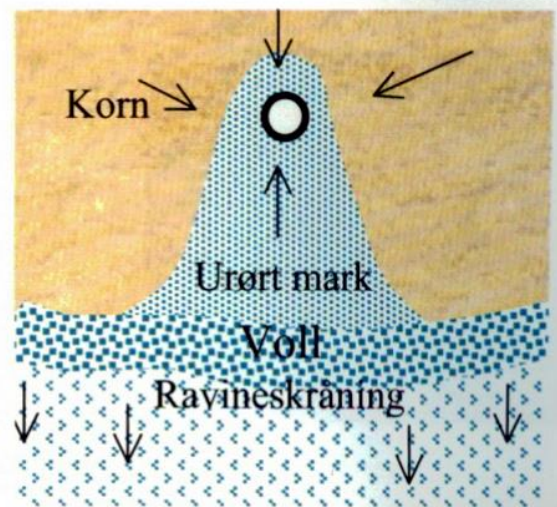
Miljøplan trinn II kreves når en skal søke tilskudd til særskilte miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

8. Faktaark, tegninger (Kilde: NLH ITF-rapport 123/2002)

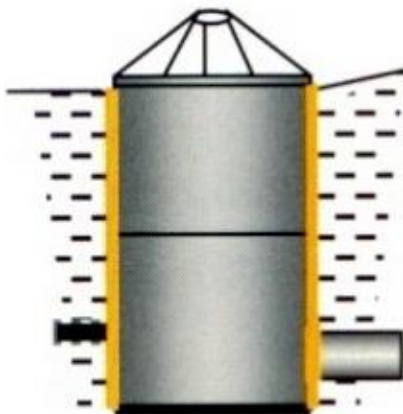


Solid jordbanke på overgang til skråning

Grasmark stabiliserer kritiske punkter



Terrengforming eller voller er forutseningen for at kummene skal fange alt overvann og lede det trygt bort fra arealet.



Fiberduk rundt hele kummen.
Tett bunn og tette rørinnføringer
i kummen.